

УДК 378. 018

**ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВИКЛАДАЧІВ – НЕВІД’ЄМНА
СКЛADOVA ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ**

Пімінов Олександр Фомич,

*доктор фармацевтичних наук, професор,
завідувач кафедри технології ліків та клінічної
фармакології з фармацевтичною опікою
Інституту підвищення кваліфікації спеціалістів фармації
Національного фармацевтичного університету,
директор Інституту підвищення кваліфікації
спеціалістів фармації
Національного фармацевтичного університету (м. Харків)*

Кайдалова Лідія Григорівна,

*доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки і психології
Інституту підвищення кваліфікації
спеціалістів фармації
Національного фармацевтичного університету (м. Харків)*

Щокіна Наталія Борисівна

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
педагогіки і психології
Інституту підвищення кваліфікації
спеціалістів фармації
Національного фармацевтичного університету (м. Харків)*

Постановка проблеми. Стрімкий ріст нових технологій, великі обсяги інформації, посилення вимог до рівня підготовки випускників вищих навчальних закладів, їх конкурентоспроможності на ринку праці, зумовлюють посилення вимог до сучасного викладача вищого навчального закладу. Зміст та форми підвищення кваліфікації викладачів повинні урізноманітнюватися з урахуванням рівня професіоналізму, досвіду викладання дисциплін та педагогічної майстерності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З метою вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду ми проаналізували наукові публікації з

проблеми підвищення кваліфікації викладачів вищих навчальних закладів.

Дослідженню питання підвищення кваліфікації та педагогічної майстерності викладачів вищих навчальних закладів присвячені наукові праці вчених Ю. Алферова, І. Зязюна, Л. Кайдалової, І. Курдюмова, Г. Матушанського, Л. Писарева, Н. Щокіної та ін. [1, 2, 3].

На прикладі досвіду підвищення кваліфікації Великої Британії, О. Чорна наголошує, що у цій країні велика увага надається добору на педагогічні спеціальності; запроваджено обов'язкове тестування на професійну придатність. У США існують різні форми підвищення кваліфікації викладачів: денні, вечірні, заочні; суботні та недільні курси, які працюють при консультаційних фірмах та наукових центрах. Програми навчання можуть бути як теоретичного, так і практичного спрямування. Багато американських ВНЗ координують діяльність так званих “літніх шкіл” інтенсивної підготовки тривалістю від 1-2 тижнів до 3-х місяців [5].

О. Гладкова наголошує, що особливостями розвитку системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів в сучасній Німеччині в контексті безперервної освіти є: педагогічна супервізія як інноваційна форма підвищення кваліфікації педагогічних кадрів (персоніфікація, тобто облік індивідуальних особливостей професійно-особового розвитку; консультування педагогів; створення психологічно комфортних умов для суб'єктів професійної діяльності діагностування і вирішення професійних конфліктів; сприяння в розвитку і саморозвитку, як самої організації, так і окремих її працівників; формування додаткових компетентностей в рамках компенсуючої освіти) і дистанційна форма підвищення кваліфікації педагогічних кадрів в Німеччині [6, 7].

Незважаючи на чисельні дослідження вітчизняних та зарубіжних учених, проблема підвищення кваліфікації та педагогічної майстерності викладачів не є достатньо вивченою.

Метою написання статті є висвітлення стану та шляхів підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників, серед яких: оновлення та

розширення теоретичних знань; формування компетентностей; формування та розвиток професійно важливих та особистісних якостей: оволодіння сучасними педагогічними технологіями; створення педагогічного іміджу, самоосвіта і самовдосконалення викладача.

Виклад основного матеріалу. Кафедра педагогіки і психології заснована 1 вересня 2004 року за в структурі Інституту підвищення кваліфікації спеціалістів фармації Національного фармацевтичного університету. Кафедра забезпечує викладання психолого-педагогічних дисциплін студентам та магістрантам та підвищення кваліфікації викладачів вищих медичних та фармацевтичних закладів освіти.

Серед основних завдань підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників доцільно виокремити такі:

- оновлення та розширення знань, формування нових професійних компетентностей в психолого-педагогічній, науково-дослідній, організаційно-управлінській діяльності; засвоєння інноваційних технологій, форм, методів та засобів навчання;

- набуття досвіду формування змісту навчання, з урахуванням його цільового спрямування, посадових обов'язків педагогічних і науково-педагогічних працівників, попередньо здобутої ними освіти, досвіду практичної роботи та професійної діяльності, інтересів і потреб особистостей;

- вивчення педагогічного досвіду, сучасного виробництва, методів управління, ознайомлення з досягненнями науки, техніки і виробництва та перспектив їх розвитку;

- застосування інноваційних технологій реалізації змісту навчання, що передбачає його диференціацію, індивідуалізацію, упровадження дистанційних, інформаційно-комунікативних технологій.

Підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників здійснюється за денною, вечірньою, дистанційною, індивідуальною формами навчання.

Сучасні педагогічні технології в системі підвищення кваліфікації викладачів з засобом трансляції і засвоєння передового вітчизняного та зарубіжного педагогічного досвіду, розвитку професійної компетентності, удосконалення педагогічної майстерності.

Навчання викладачів на короткострокових та довгострокових циклах здійснюється за навчальними планами та програмами, ухваленими педагогічними колективами та затвердженими керівниками закладів з урахуванням педагогічного досвіду слухачів.

При доборі та структуруванні змісту циклів підвищення кваліфікації, враховано контингент слухачів, наявність вченого звання, ученого ступеня, досвід педагогічної діяльності та ін. (професори, доценти, викладачі, асистенти), попередньо здобуту ними освіти, індивідуальні інтереси й потреби тощо. Ми погоджуємося, що в навчально-виховному процесі необхідно врахувати вікові особливості викладачів, рівень їхньої психолого-педагогічної підготовки, фахову освіту, рівень володіння педагогічними технологіями, здатність до самовдосконалення та самонавчання, наявність бажання “навчатись протягом життя”.

В умовах сьогодення особливої значущості набуває впровадження кейс-технології, модульної, особистісно орієнтованої, інформаційно-комунікативної, проблемної, здоров'язберігаючої та інших технологій навчання.

Упровадження сучасних педагогічних технологій на циклах підвищення кваліфікації викладачів дозволяє оптимально вирішувати актуальні проблеми вищої професійної освіти, забезпечує високий рівень професійної компетентності майбутніх фахівців, впливає на ефективність навчально-виховного процесу та сприяє розвитку особистісних та професійно значущих якостей викладача вищого навчального закладу.

Серед форм підвищення кваліфікації найбільш поширеними є: лекція, практичне та семінарське заняття, семінари-тренінги, конференції, “круглі столи”, групові та індивідуальні консультації.

В основу навчання покладено принцип модульності, який передбачає структурування змісту на такі модулі: “Управління освітою”, “Педагогіка вищої школи”, “Психологія вищої школи”, “Педагогічна майстерність викладача” та ін.

Важливою є побудова індивідуальної траєкторії навчання професорсько-викладацьких кадрів з урахуванням їх досвіду, потреб, освіти. З цією метою на початку навчання проводиться анкетування, тестування, самопрезентація слухачів, бесіди. В основі індивідуального підходу є оцінка особистості слухача, аналіз його професійної та наукової діяльності, соціального статусу, характер взаємостосунків з колегами та студентами.

Так, проведення проблемних, мультимедійних, бінарних лекцій, лекцій-конференцій, лекцій-консультацій, лекцій-бесід, майстер-класів дозволяє створити атмосферу інтерактивної взаємодії викладача зі слухачами циклів та сприяє активізації навчальної діяльності, позитивно впливає на мотивацію до професійного самовдосконалення.

У ході проведення практичних занять і тренінгів слухачі опрацьовують кейси, моделюють різноманітні ролі, проблемні ситуації, вирішують ситуаційні завдання на основі групової взаємодії. Дієвим методом активізації пізнавальної діяльності слухачів у процесі навчання є проведення дискусій у форматі “круглий стіл”, що сприяє розвитку критичного мислення, дає можливість визначити власну позицію, формує навички відстоювати свою думку, поглиблює знання з проблеми, що обговорюється.

Останнім часом на циклах підвищення кваліфікації поширеними є тренінги, спрямовані на оволодіння, оновлення та поглиблення педагогічними і науково-педагогічними працівниками спеціальних фахових, науково-методичних, педагогічних, соціально-гуманітарних, психологічних, правових, економічних та управлінських компетентностей.

Проведення тренінгів створює атмосферу занурення в умови педагогічної діяльності, сприяє вдосконаленню професійних вмінь та навичок вирішення педагогічних завдань. Під час проведення тренінгів

викладачами відпрацьовуються вміння та навички педагогічної техніки викладача: мовленнєвої техніки, психотехніки, міміки, пантоміміки, спілкування; опановуються прийоми відновлення фізичного та психічного самопочуття, подолання психологічних бар'єрів, подолання конфліктів, запобігання професійному вигорянню, керування увагою, навички активізації навчально-пізнавальної діяльності та акторської майстерності тощо.

Програми тренінгів на кафедрі педагогіки і психології Національного фармацевтичного університету спрямовані на розвиток комунікативних якостей, лекторської майстерності, педагогічної техніки, вдосконалення методик проведення занять та ін. Поширеними в системі підвищення кваліфікації викладачів є тренінги: “Подолання проблем у педагогічній діяльності”, “Педагогічне спілкування”, “Голосовий тренінг”, “Лекторська майстерність” та ін.

Щорічно на циклах підвищення кваліфікації удосконалюють професійну та педагогічну майстерність більше 200 викладачів фармацевтичних та медичних вищих навчальних закладів Міністерства охорони здоров'я України I–IV рівня акредитації, у т.ч. викладачі Національного фармацевтичного університету.

Кількість викладачів, які підвищили кваліфікацію
у 2005 – 2013 р.р.

Рік \ Кількість	Кількість циклів	Кількість викладачів	Кількість викладачів НФаУ
2005	11	235	214
2006	8	215	125
2007	11	192	113
2008	9	242	151
2009	9	278	124
2010	10	242	111
2011	9	225	102
2012	5	143	70
2013	6	187	84
Всього:	77	1959	1094

Підвищенню кваліфікації викладачів сприяє широкий доступ до ресурсів Інтернет: віртуальні бібліотеки, енциклопедії, веб-портали, дистанційні програми, інтернет-семінари, інтернет-конференції, педагогічні форуми.

Кафедрою педагогіки і психології Національного фармацевтичного університету розроблено комплекс електронних навчально-методичних матеріалів для організації навчального процесу на циклі підвищення кваліфікації викладачів “Сучасні педагогічні технології”. До комплексу увійшли мультимедійні лекції з тем: “Сучасні педагогічні технології”, “Інформаційно-комунікаційні технології”, “Кейс-технологія”, “Технологія дистанційного навчання”, “Педагогічна майстерність”, “Імідж викладача”, “Самоосвіта і самовдосконалення викладача”, які викладачі можуть опрацювати самостійно; практичні завдання, завдання для випускних робіт, для самостійної роботи, завдання для тестового самоконтролю, методичні рекомендації, список рекомендованих джерел.

Індивідуальне навчання враховує рівень психолого-педагогічних знань та вмінь (результати вхідного контролю, тестування), досвід педагогічної діяльності, обрану тему випускної роботи та психолого-педагогічних досліджень, що проводяться викладачем. Викладачам пропонується проведення тренінгових вправ з метою формування вмінь педагогічної техніки, ораторського мистецтва, володіння методиками викладання навчальних дисциплін тощо.

В основі підвищення кваліфікації викладачів принципи андрагогіки: пріоритетність самостійного навчання, розкриття особистості, доброзичливе ставлення до кожного слухача, системність навчання, варіативність навчальних програм, посилення мотивації та самомотивації, індивідуальний підхід у навчанні, розкриття здібностей, корпоративне навчання, елективність навчання та ін.

Викладачами кафедри педагогіки і психології проводяться педагогічні майстерні для слухачів циклів підвищення кваліфікації викладачів. Це

спонукає викладачів до постійного саморозвитку та самовдосконалення. Викладачі використовують власний досвід та педагогічні інновації

Необхідність самоосвіти викладачів є специфічною ознакою педагогічної діяльності та вимогами часу й необхідності викладачеві навчатися протягом життя, оскільки в системі освіти змінюються як потреби суспільства, так і вимоги до викладачів вищих навчальних закладів.

Самоосвіта викладача спрямована на здобуття нових та поглиблення раніше набутих знань, умінь та навичок, розвиток професійно значущих та особистісних якостей, необхідних викладачу; розвиток освіченості та загальної культури, світогляду особистості.

Ефективність професійної самореалізації викладача тісно пов'язана з професійними досягненнями педагога, одним із яких є якісна підготовка майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах. Іншими словами, чим більшого викладач досягає в професійному становленні, тим більше він розвивається як особистість.

До найбільш поширених форм самоосвіти викладача слід віднести: науково-дослідницьку діяльність за обраним науковим напрямом, вивчення наукової, фахової, методичної та навчальної літератури; написання монографій, підручників, посібників; вивчення досвіду колег; підготовка до занять, розробка нових методик проведення занять і практична апробація нових технологій, форм та методів навчання.

Наприкінці циклів слухачі виконують та презентують випускну роботу – індивідуальне творче завдання за обраною темою з висвітленням власного досвіду викладання дисциплін у медичних та фармацевтичних навчальних закладах. Робота демонструє рівень педагогічного досвіду, професійної компетентності, знання, уміння та навички, якими слухач опанував на циклах підвищення кваліфікації.

Також наприкінці кожного циклу проводиться анонімне анкетування з метою визначення рівня викладання та забезпечення навчально-методичною літературою слухачів. Як показують результати останнього опитування 217

викладачів протягом 2012-2013 рр., значна більшість опитуваних виявляє зацікавленість до оволодіння новими педагогічними технологіями, інтерактивними методами навчання тощо. Серед форм занять респонденти надають перевагу тренінгам, інтерактивним лекціям і семінарам, застосування яких у навчальному процесі дозволить підвищити якість підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах. Опитувані наголошують на необхідності лекцій за такою тематикою: “Імідж сучасного викладача”, “Комунікативна компетентність викладача”, “Методика проведення занять з професійно-орієнтованих дисциплін медичного і фармацевтичного спрямування”, “Інтерактивні технології”, “Педагогічна культура”, “Педагогічна майстерність викладача” та ін.

Оцінити підвищення кваліфікації викладачів можна за результатами втілення знань, умінь та навичок у викладання дисциплін при підготовці фахівців у медичних та фармацевтичних закладах освіти.

Щодо впровадження інноваційних форм та методів, то перспективними для впровадження, на наш погляд є такі: коучинги, вебінари, педагогічні майстерні, фестивалі педагогічної майстерності, педагогічні форуми, відео-тренінги тощо.

Висновки. На наш погляд, за умов посилення вимог до сучасних викладачів вищих навчальних закладів, змінюються форми, методи та зміст підвищення професійної компетентності та педагогічної майстерності викладачів. Підвищення кваліфікації повинно носити випереджувальний характер з урахуванням змін, що відбуваються в освіті, євро інтеграційних процесів.

Резюме. У статті проаналізовано зарубіжний досвід підвищення кваліфікації викладачів вищих навчальних закладів. Висвітлено досвід підвищення кваліфікації викладачів закладів медичного та фармацевтичного профілю. Охарактеризовано форми, методи і технології підвищення кваліфікації професорсько-викладацького складу. **Ключові слова:** підвищення кваліфікації викладачів, педагогічний досвід, форми підвищення

кваліфікації викладачів, принципи андрагогіки, педагогічні технології, індивідуальне навчання.

Резюме. В статье проанализирован зарубежный опыт повышения квалификации преподавателей высших учебных заведений. Отражен опыт повышения квалификации преподавателей заведений медицинского и фармацевтического профиля. Охарактеризованы формы, методы и технологии повышения квалификации профессорско-преподавательского состава. **Ключевые слова:** повышение квалификации преподавателей, педагогический опыт, формы повышения квалификации преподавателей, принципы андрагогики, педагогические технологии, индивидуальное обучение.

Summary. The foreign experience of professionals qualification improvement of teachers in higher education is analyzed, the experience of teacher training in medical and pharmaceutical institutions is reflected, the forms, methods and technology of professionals qualification improvement are described in the article. **Keywords:** professionals qualification improvement of teachers, professional, teaching experience, forms of professionals qualification improvement of teachers, principles of andragogy, educational technology, personalized learning.

Література

1. Алферов Ю.С. Оценка и аттестация кадров образования за рубежом / Ю.С. Алферов, И.М. Курдюмова. – М. : Российское педагогическое агентство, 1997. – 250 с.
2. Кайдалова Л. Г. Педагогічна майстерність викладача : навч. посіб. / Л. Г. Кайдалова, Н. Б. Щокіна, Т. Ю. Вахрушева. – Х. : Вид-во НФаУ, 2009. – 140 с.
3. Матушанский Г. Система повышения квалификации преподавателей высшей школы / Г. Матушанский // Высшее образование в России. – 2001. – № 2. – С. 116-118.
4. Основы педагогического мастерства / Под. ред. И. А. Зязюна. – К. :

Вища школа, 1987. – 205 с.

5. Чорна О. Сучасні тенденції підготовки та підвищення кваліфікації викладачів ВНЗ (на прикладі відповідного досвіду Великої Британії) / О. Чорна // Наукові записки Серія : Педагогічні науки. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2010 – Вип. 88. – С. 273-276.

6. <http://www.dissercat.com/content/razvitie-sistemy-povysheniya-kvalifikatsii-pedagogicheskikh-kadrov-v-sovremennoi-germanii->

7. Die besten Hochschulen in Deutschland // Stern. 2001. – Heft 17. – S. 5768